

ОЦЕНКА НА СЛОЖНОСТТА НА ТЕКСТОВЕТЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ НА СТУДЕНТИ ПО МЕДИЦИНА

Теодора Вълва

Медицински университет – Плевен

Abstract. The perception, interpretation and comprehension of medical texts are an integral part of clinical practice. This article aims to assess the complexity of texts as a means of mastering Bulgarian as a second (foreign) language for the purpose of communicatively appropriate use in everyday healthcare communication. For this purpose, educational and literary texts on the same topic are quantitatively compared in terms of difficulty using the Gunning Fog Index. Factors influencing text comprehension and subsequent understanding are analyzed and correlated with the degree of complexity of the didactic and literary sources and the educational level of the study participants. The potential of working with literary texts to further refine levels of communicative competence and to build skills in making emotional, therapeutic and psychological connections between doctor and patient is highlighted.

Keywords: linguodidactology; Bulgarian as a second (foreign) language; text perception; medical students; Gunning fog index; comprehension

Настоящата статия се стреми да задълбочи изследванията в областта на изучаването на литература и медицина¹. Като дял на медицинската хуманитаристика², тя интегрира работа с художествени текстове и учебно съдържание от предклиничните и клиничните дисциплини, отговарящи на философията и принципите на здравната практика и етика. Представеното изследване има за цел не само да привлече изследователски интерес към използването на художествени текстове като дидактически материали при преподаване на български език като чужд на бъдещи медици, но и да акцентира върху по-високата сложност при четене и разбиране на медицинските учебни текстове в сравнение с литературните образци в контекста на пациент-центрираното обучение. Сравнени по трудност с помощта на индекса Gunning Fog са три двойки учебни и художествени текстове със сходен обем, по една и съща тема, избрани на случаен принцип. За превод на текстовете е използван трансферен език (в практиката на МУ – Плевен, това е английският език).

Оценката на използваното езиково ниво за разбиране на писмена информация има практическо приложение при реализацията на комуникативно-рецептивната дейност „четене на специализиран текст на чужд език“. Едновременно с това, в резултат на анализа на получените данни от сравняването по трудност при четене на писмени материали, се аргументира създаването на компилативен вариант за преподаване на специализирано езиково съдържание в регулираната професия медицина, в който са добавени конкретни художествени произведения от български автори.

Обективна необходимост за прилагането на нов педагогически модел са динамичните миграционни процеси и релокация с цел образование и професионална реализация от други държави към България. В резултат на нарастващата входяща мобилност се задълбочава интернационализацията на медицинското обучение. В тази среда комуникацията между пациентите и бъдещите лекари – представители на различни лингвокултурни групи, все повече се насочва към търсене на интердисциплинарни техники на взаимодействие, обогатени с инструменти на хуманитарните науки. Тези тенденции насочват изследователския интерес към проучване на тясно специализирана област в медицинското образование – български език като втори (чужд), придобила актуалност в контекста на глобализацията. Изучаването му като задължителен учебен предмет във висшите медицински училища представлява важен проблем за университетската практика. Основната му цел е да подпомогне формирането у чуждестранните студенти на комуникативни умения, необходими за професионално общуване в българоезична здравна среда. Предварителните им нагласи, че участвайки в англоезична програма по медицина, биха могли да общуват и извън университета на английски език, се сблъскват с реалността в клиничната практика, където ефективното общуване с пациенти и медицински персонал изисква владееене на официалния език. Голяма част от обучаваните споделят, че срещат затруднения в болничната комуникация поради ситуативната обусловеност на медицинските диалози. По време на упражненията, учебната практика и стажа студентите често се сблъскват с недостатъчно време, за да активират наличния си лексикален запас. Това ги кара да се ориентират към употребата на гръко-латински термини и фрази от високия медицински регистър, които, макар и професионално точни, са трудни за разбиране от пациентите. В резултат на това се появяват бариери в комуникацията, тъй като пациентите не винаги разбират сложната терминология, а практикантите често не владеят езиковите и комуникативните умения на достатъчно високо ниво, за да адаптират изказванията си към потребителите на медицински услуги – неспециалисти, по-малко образовани пациенти или лица от маргинализирани и малцинствени общности. Липсата на умения да използват достъпни синоними, метафори и сравнения, допълнително затруднява студентите да общуват с пациентите на подходящ

езиков регистър. Анализът на някои емпирични изследвания сочи, че голяма част от студентите предпочитат да използват своя първи език в ежедневието, като според тях това значително влияе върху представянето им при овладяването на изучавания език (Oktavia et al., 2024, p. 29).

Многобройни проучвания, а и погледът върху ежедневието показват, че използването на високоспециализирана медицинска терминология в клиничния диалог затруднява разбирането, осмислянето и възприемането на здравната информация. Доколкото ефективното междуличностно общуване направлява изграждането на доверие между лекаря и болния, което, веднъж спечелено, неминуемо оказва влияние върху качеството на медицинското обслужване, конструктът се очертава като съществен елемент на клиничната практика. Тази теза е своеобразно потвърждение на валидността на теории като тази, че в медицината именно от общуването започва лечението (Tacheva, 2014, p. 18). Може да се заключи, че затруднената комуникация, опосредствана от поведенческите особености, емоционалните и физическите страдания, образователния ценз и езиковия регистър на пациентите, оказва значително влияние върху хода и ефективността на диагностично-лечебния процес.

Важно е да се подчертае, че общуването в здравеопазването се извършва чрез различни по вид устни и писмени текстове, които не само носят важна информация чрез комуникация на нейния смисъл и значение, но нерядко водят и до правни и етични последици. От една страна, за тяхното коректно и вярно възприемане, разбиране, интерпретиране и последващо създаване на оригинални текстове – адекватни на съответната езикова, културна или медицинска ситуация, студентите трябва да изградят рецептивни и продуктивни комуникативни умения за ефективно речево взаимодействие на български език с пациентите, носители на езика. От друга страна, бъдещите медици трябва да усвоят компетентности да работят с текстовете във връзка с изграждане на професионална компетентност (подбор и комбиниране на лексикални единици, адекватното им използване в медицинския диалог). Установяването на емпатична връзка с болния за постигане на положителен терапевтичен ефект в края на лечението може да се постигне тогава, когато специфичните, различаващи се едно от друго езикови, ментални и културни нива на участниците в общуването се срещнат. За да се осъществи такава „среща“, е важно и двете страни в акта на комуникация да владеят един и същ език, както и онези негови структури и модели, отразяващи културните феномени на всяка една страна (Шева, 2016, p. 3).

Анализиран през призмата на лингводидактологията, чуждият език съчетава в себе си и концептуалната, и научната, и езиковата картина на света, „открива нов „прозорец към света“ ..., защото рисува нова картина на заобикалящата ни действителност и е носител на самобитна култура“ (Veselinov, 2019, p. 8; Veselinov, 2025, pp. 7 – 8). Според авторитетни днес концепции „всеки речев

изказ съдържа позоваване на реалност, която, за съжаление, не е експлицитно унилатерално езиково кодирана. Даден изказ може да бъде възприет буквално, широко контекстуално или направо преносно, тъй като конструирането му от говорещия няма реалния *потенциал да предопредели максимално точно визираната интерпретация*“ (Veselinov, Yordanova, 2019, p. 93). От гледна точка на постигането на комуникативно-терапевтичните цели в здравния диалог това означава медикът да създава достъпни и разбираеми устни текстове/ изказвания, да използва ясен език при съобщаването на диагнозата или назначаването на лечение, да подбира общоупотребима лексика, да замества специализираната терминология с описателни синоними и образни сравнения, да включва в изложението си изрази на хуманност и емпатия към болния, особено докато осъществява медицински дейности или назначава клинични процедури. Ето защо при изграждането на професионалната комуникативна компетентност следва да се постави акцент върху мястото и ролята на текста като средство за усвояване на функцията на различните езикови единици и категории, както и като източник за овладяване на комуникативни и социокултурни компетентности.

В своята многоизмеримост на приложение текстът „като обяснително средство и учебен модел в урочните статии, като нагледно средство за езикови употреби, като прагматико-приложна парадигма, като оценъчна перспектива и т.н. има ключова роля както за развитие на компетентността общуване на български език, така и за формиране на други ключови компетентности (Georgieva, 2021, p. 76). Съвременните медицински текстове – амбулаторни листове, анамнеза, история на заболяването, диагноза и др., се третира от медицинската хуманитаристика като литературен жанр, а не просто като описание на фактическото състояние на пациента (Charon, 1989, pp. 137 – 152). В теоретико-приложен аспект тази теза кореспондира с актуалната идея за включване на художествени текстове от класическата и от съвременната българска литература в обучението по специализиран език. На базата на съществуващите теоретични постановки може да се обобщи, че преподаването на медицина и литература се различава по три основни фактора: по предмета и обхвата си; по методите и подходите; по това, че към знанията и методите на научните дисциплини, традиционно използвани за диагностика, лечение и профилактика на заболяванията и нараняванията, медицината добавя етико-деонтологичните правила – морални ценности и норми, които са не само специфични за професията, но и стоят над приетите закони в обществото. От своя страна, произведенията на литературната словесност добавят художествената интерпретация и трактовка на болестта, страданието, смъртта, скръбта – теми, разглеждани често в литературата. Анализирано в този контекст, взаимодействието с художествените творби „премахва бариери, които продължават да съществуват в наследените системи, които са създадени с

по-тясно разбиране за това, кой може да се впише в тях. То преконфигурира образователните и социалните структури, за да приветства разнообразието (например способности, култура, етническа принадлежност)“ (Marcheva-Yoshovska, 2021, p. 23).

В контекста на разглеждания проблем, оценката на четивността на текстовете, използвани като основно средство за реализиране на обучителни и диагностични дейности, дава информация за нивото на трудност при възприемането и извличането на смислите от тях. От трите известни формули за измерване на четимост на текст – SMOG, Gunning fog, Flesh-Kincaid, прилагани в медицината и фармацията за оценка на трудността на писмените текстове, най-често използваният в съвременната медицинска лингвистика е индексът на Gunning Fog (FOG индекс). Индексът на Gunning Fog се използва като количествен подход, който позволява метрифициране на текстовата разбираемост. Показателят

„четивност“ се отнася до характеристиките на текста, които определят неговата разбираемост и достъпност. Според някои западни изследователи четивността основно се свързва с лекотата и яснотата на представяне на информацията (Klare, 1963; Laughlin, 1969; Hargis et al., 1998).

Относно боравенето с параметъра „четивност на текста“ е редно да се съобрази, че на метрифицирането на текстовата разбираемост не бива да се гледа механично. То няма как да обхване абстрактното мислене на човека и поради това невинаги е възможно да се открие или измери качествено съдържание, с което се пише един текст, така че той да използва пълноценно „психологическите и менталните специфики на личността“ и да се използва за обучение или за емоционално въздействие (Atanasov, 2024). В медицинските текстове за чуждоезиково обучение се съобразяват и двата фактора, и то със замисъл да се постигне високо успешна способност за пълноценна комуникация с колеги (за които се предполага, че са интелигентни и високообразовани) и с пациенти (които са разнообразни по интелигентност и образование). Това е известно затруднение и при създаването на текстовете за обучение, и при анализирането им.

Върху основата на постигнатите резултати могат да се изведат следните изводи.

Текстовете се различават според предназначението си. С изключение на последния текст е оправдано да се обобща, че езикът в учебниците е с по-висок FOG Index. Обяснимите причини са поне две: 1) авторите обикновено са университетски преподаватели и са привикнали да поддържат висок стил на изразяване пред студентите си; 2) разчита се, че студентите също придобиват този висок стил на изразяване. Що се отнася до последния текст, той е литературен, но е с високо философско съдържание и е адресиран към по-високо образована аудитория.

Стойностите на индекса FOG за използвания език във всяка от двойките текстове трябва да се разглеждат като относително високи поради използването на език за трансфер. Според стандартите за оценка на сложността на писмените текстове в оценяваните двойки тя варира от нива, разбираеми от учениците в прогимназията (6,94), до такива, които се разбират от студенти, магистри по медицина (17,93).

Според общоприетите стандарти нормалните стойности на показателя за разбираемост са в границите от 7/8 до 10 . Оценките на трудността на текстовете чрез инструмента показват, че в два от случаите получените цифри за художествените текстове са по-малки от 12, което означава, че те могат да се прочетат с лекота и да се разберат от читател, завършил гимназиалната степен на образование. В третия случай разликата е също в порядъка на почти 3 пункта в полза на разбираемостта на художествения текст.

Като се има предвид, че нивото на образование на студентите при постъпването им в университета е гимназиално, то езикът, използван в учебните текстове по медицински български език – поне в тези, които се сравняват, изглежда труден за възприемане, осмисляне и последващо разбиране. Освен това, получените резултати за езика, използван в тях, дават основание да се заключи, че той съдържа специализирани термини, непозната лексика (защото студентите са от първите курсове и още не са запознати с нея), дълги изречения (това не изглежда проблем, защото е трудно да се определи кой е по-определящият фактор в Gunning Fog – интелигентността или образоваността. Предполага се, че в университетите постъпва най-интелигентната част от обществото). Като основен източник на информация, тези текстове се възприемат по-трудно от студентите.

Езикът, използван в учебните материали, включва медицински термини, без които не може да се разбере лесно представената тема. Фокусът е върху специфичната лексика от предклиниката и клиниката, която е трудноразбираема поради недостатъчно богатия терминологичен фонд, с който си служат студентите.

Гръко-латинските термини са ценен инструмент, който подпомага студентите при четенето поради своята универсалност и широка приложимост в различните езици и култури, но се считат за трудноразбираеми от пациентите и тяхната употреба в медицинския диалог не е препоръчителна.

В тази посока се извеждат и аргументират теоретико-приложните аспекти на използването на художествени текстове в обучението по български език на студенти по медицина. Тези текстове имат приемливи стойности на разбираемост, позволяват по-лесно усвояване на медицинския жаргон, което ги прави ценен инструмент в обучителните процедури.

Резултатите от това изследване обуславят възможността за включване на художествени текстове в съдържанието на учебната дисциплина „Български език“ за чуждестранни студенти по медицина.

С помощта на проучването се доказва, че понятията от литературната теория – наративна позиция, читателско възприемане и разбиране, подтекст, художествен образ, авторово послание, могат да се превърнат в инструменти на медицинската практика. Инструменти, които да позволят на клинициста да „види“ и

„чуе“ пациента от гледна точка на историята на болестта (като наративен текст с всички негови характеристики) и човешкото страдание. Това дава възможност на преподавателите по език да формират „диагностичен поглед“ чрез четене на текстове, анализ на метафорите, синонимите и сравненията в тях – от една страна, и от друга – вземането на морални и хуманни решения по общочовешки казуси, в това число и по медицински казуси, следвайки основния принцип „Преди всичко не вреди“.

БЕЛЕЖКИ

1. Въпросът за интеграцията между литература и медицина в обучението на студенти по медицина е разгледан в обзорната статия „Литература и медицина: Принос към клиничната практика“. Академичната дисциплина се развива като мулти- и интердисциплинарна гранична област между двете фундаментални науки. Изследва концепции, опит, методи и подходи в медицината и здравеопазването, като същевременно използва литературния анализ, чрез който помага на лекарите да тълкуват точно историите на болестта и по този начин да притъпят и смекчат човешкото страдание. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7887555/>.
2. Медицинската хуманитаристика (medical humanities) е широка и гъвкава комбинация от хуманитарни предмети, изкуства и социални науки, прилагани и интегрирани от медицинска гледна точка, за да върнат усещането за важността и уместността на човешките ценности, не само морални, но също културни и интелектуални (Medical Humanities Manifesto).
3. Цифрите отговарят приблизително на съответния клас от формалното образование. Тези стойности показват, че текстовете могат да бъдат четени, възприемани и разбирани от лица със завършено средно образование – най-разпространената форма на образование. Стойности на FOG индекса над 12 определят текстовете като трудни за четене и разбиране.

ЛИТЕРАТУРА

- Веселинов, Д. (2019). Изследователски аспекти на съвременната лингводидактология. *Чуждоезиково обучение*, 46(1), с. 7 – 8.
- Веселинов, Д. (2025). Лингводидактология и изкуствен интелект. *Чуждоезиково обучение*, 52(1), с. 7 – 8.

- Веселинов, Д., Йорданова, М. (2019). Съпоставителна съчетаемост. *Езиков свят / Orbis Linguarum*, 17(2), с. 93 – 99.
- Георгиева, Сн. (2021). *Текстът – стратегически ресурс при подготовката на учители по български език и литература*. Шумен: Университетско издателство на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“.
- Илиева, Д. (2016). *Лингвокултурология. Същност и категориален апарат*. София: Софттрейд.
- Марчева-Йошовска, П. (2021). *Ресурсно подпомагане на деца и ученици със специални образователни потребности*. Монография. Второ преработено и допълнено издание. Велико Търново: Фабер. ISBN 978-619-00-1434-8.
- Тачева, В. (2000). *Български език за медицински цели*. Варна: Стено.
- Тачева, В. (2014). *Комуникативни умения в медицинската практика*. Варна: Стено.
- Atanasov, P. (2024). Persuasion potential: Assessment through differences between the complexity of texts generated with ChatGPT 3.5 and texts from traditional media. International Conference on Information Technologies (InfoTech-2024). <https://doi.org/10.1109/InfoTech63258.2024.10701330>
- Charon, R. (1989). Doctor–patient/reader–writer: Learning to find the text. *Soundings*, pp. 137 – 152. Available at: <https://gme.dartmouth-hitchcock.org/sites/default/files/2021-09/learning-to-find-the-text.pdf>
- Georgieva, Sn. (2021). *Tekstat – strategicheski resurs pri podgotovkata na uchiteli po balgarski ezik i literatura*. Shumen: University Press of Konstantin Preslavsky University of Shumen. [In Bulgarian].
- Hargis, B. G., et al. (1998). *Developing quality technical information: A handbook for writers and editors*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Илиева, Д. (2016). *Lingvokulturologiya. Sashtnost i kategorialen aparat*. Sofia: Softreyd. [In Bulgarian].
- Klare, G. R., et al. (1969). Automation of the Flesch Reading Ease readability formula, with various options. *Reading Research Quarterly*, 4(4).
- Laughlin, G. H. M. (1969). SMOG grading – A new readability formula. *Journal of Reading*, 12(8).
- Marcheva-Yoshovska, P. (2021). *Resursno podpomagane na detsa i uchenitsi sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti*. 2nd revised and expanded ed. Veliko Tarnovo: Faber. ISBN 978-619-00-1434-8. [In Bulgarian].
- Oktavia, D., et al. (2024). First language attitude toward second language development: English-speaking learners. *Linguarum Universe*, 1(1). ISSN 3033-0815.

- Tacheva, V. (2000). *Balgarski ezik za meditsinski tseli*. Varna: Steno. [In Bulgarian].
- Tacheva, V. (2014). *Komunikativni umeniya v meditsinskata praktika*. Varna: Steno. [In Bulgarian].
- Veselinov, D. (2019). *Izsledovatelски aspekti na savremennata lingvodidaktologiya*. *Chuzhdoezikovo obuchenie – Foreign Language Teaching*, 46(1), 7 – 8. [In Bulgarian].
- Veselinov, D. (2025). *Lingvodidaktologiya i izkustven intelekt*. *Chuzhdoezikovo obuchenie – Foreign Language Teaching*, 52(1), 7 – 8. [In Bulgarian].
- Veselinov, D., & Yordanova, M. (2019). *Sapostavitelna sachetaemost*. *Ezikov svyat / Orbis Linguarum*, 17(2), 93 – 99. [In Bulgarian].

EVALUATION OF TEXT COMPLEXITY IN TEACHING BULGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE TO MEDICAL STUDENTS

✉ **Assoc. Prof. Teodora Valova, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-2987-3089

WoS Researcher ID: AAL-4280-2021

Department of Language and Specialized Training

Medical University – Pleven

1, Sv. Kliment Ohridski St.

5800 Pleven, Bulgaria

E-mail: teodora.valova@mu-pleven.bg